

• DE ZWERFSTEEN

PERIODIEK ORGAAN VAN DE HISTORISCHE VERENIGING STEENDEREN

Hendrik-Jan met strobalen in Leuvenheim nabij 'Klein Sion'. (foto: Joop Zengerink)

• Over Oud-Cortenoever

- Daar kocht je feitels
- Priesmien 6: Oorlog in Bronkhorst
- Bouwgeschiedenis H. Willibrord te Steenderen
- Verzameling Albert Aalderink
- Steenderen toen en nu

HVS

• 2009-3

ISSN: 1386 - 5943
Oplage: 400
september 2009

Van het bestuur

HVS

Op het moment van schrijven van dit voorwoord zitten we net voor de kermis van Bronkhorst en Steenderen. De weergoden lijken dit jaar te zorgen voor redelijke temperaturen en overwegend droog weer en ik spreek hierbij de hoop uit dat het gezellige dagen mogen worden. Met de kermis in aantocht realiseer ik me, dat de zomer ten einde loopt en de herfst zich al weer aandient.

De expositie van de Historische Vereniging in Bronkhorst heeft in de maanden juli en augustus j.l. ruim 300 bezoekers getrokken. We zijn 28 dagen of dagdelen open geweest. Het aantal bezoekers was vooraf wat hoger ingeschat, echter de vele positieve geluiden van de bezoekers geven de activiteitencommissie en de vele vrijwilligers een ruime waardering voor hun werkzaamheden.

De excursie naar het Kerkje in Hall, de fietstocht door het Leusveld en het Hallsepad en het bezoek aan de gerestaureerde watermolen in Eerbeek, is door de deelnemers ook als geslaagd aangegeven.

Door het Staringinstituut is op 29 oktober a.s. in het Anker in Steenderen de uitreiking van het eerste exemplaar van het boek boerderij-

en veldnamen in Steenderen. Indien u in het bezit wilt komen van dit boek, kunt u gebruik maken van het ingesloten bestelformulier in deze Zwerfsteen. Ons lid Ap Aalderink heeft een belangrijke bijdrage gehad in de totstandkoming van dit waardevolle boek.

Tot slot wil ik u attenderen op de open dag op zondag 18 oktober a.s. van 11.00 uur 's morgens tot 16.00 uur 's middags, waarbij u in de gelegenheid wordt gesteld onze archiefruimte aan de Hofstraat 4 in Baak te bekijken. Er is dan tevens de gelegenheid gedeelten van de boerderij Hof te Baak en de Toren van Baak te aanschouwen. Uiteraard is er die dag ook een hapje en een drankje beschikbaar.

De ledenavonden zijn gepland op 16 november a.s. met als thema 't Hof te Dieren, op 18 januari 2010 met als thema de zuivelfabriek van Steenderen en op 15 maart 2010 zal de Algemene Ledenvergadering worden gehouden. Al vast data om vrij te houden. U krijgt hiervoor t.z.t. de uitnodigingen toegezonden.

Ik hoop u binnenkort op één van bovengenoemde data weer te ontmoeten.

Wim Achterkamp, voorzitter

COLOFON

De Zwerfsteen is de kwartaaluitgave van de Historische Vereniging van (de voormalige gemeente) Steenderen, opgericht 1 juni 1992.

REDACTIE

Eindredacteur en layout:

Robert Sesink
Kastanjelaan 23
7221 GC Steenderen
Tel. 0575 450743
Email: robertsesink@kpnplanet.nl

Redactiesecretariaat:

Mieke van der Valk
Dr. A. Ariënsstraat 44,
7221 CD Steenderen
Tel. 0575 450998
Email: meiva25@hetnet.nl

Redactieleden:

Wim de Lange
Herman Nieuwenhuis (tel. 441360)
Mieke van der Valk

Correctie: Anneke Parent

BESTUUR

Voorzitter:

Wim Achterkamp
Bronkhorsterweg 32
7221 AC Steenderen
Tel. 0575 451747
Fax 0575 450966

Secretaris:

Gerard Wesselink
Schoolstraat 2
7251 XR Vorden
Tel. 0575 441489
Email: g.wesselink@hetnet.nl

Penningmeester:

Bertus Rietberg
Hoogstraat 23
7227 ND Toldijk
Tel. 0575 452004

LEDEN

Willy Pasman
Dr. A. Ariënsstraat 39
7221 CB Steenderen
Tel. 0575 452457

Marja Geurts-Melgers
Azalestraat 20
7221 AZ Steenderen
Tel. 0575-450042

Fred van der Mije
Hofstraat 4
7223 LR Baak
Tel. 0575 441806

CONTRIBUTIE

De contributie bedraagt 20 euro per jaar per adres.

Bankrelatie:

Regiobank Steenderen
Bankrekening: 685289710,
t.n.v. Hist. Ver. Steenderen.

Losse nummers van de Zwerfsteen zijn te verkrijgen bij het secretariaat. Kosten: 5 euro per stuk; 7,50 euro in geval van omvangrijker uitgaven.

Algemeen nut beoogende instelling

We hebben een beschikking van de belastingdienst ontvangen met de mededeling dat zij onze vereniging aanmerken als een Algemeen Nut Beoogende Instelling (ANBI). Dit met ingang van 1-1-2009.

Wat houdt dat voor u, lid van onze vereniging, in?

- Een ANBI hoeft geen successierecht of schenkingsrecht te betalen over erfenissen en schenkingen die de ANBI ontvangt in het kader van het algemeen belang. Dus u kunt de Historische Vereniging Steenderen opnemen in uw testament of schenkingen doen zonder dat daar belasting over betaald hoeft te worden.

- Uitkeringen die een ANBI doet in het algemeen belang zijn vrijgesteld voor het recht van schenking.
- Dat een donateur giften van de inkomstenbelasting of vennootschapsbelasting kan aftrekken, uiteraard binnen de daarvoor geldende regels. Daar wij niet verplicht zijn om een tegenprestatie te leveren voor uw contributie kunt u de contributie als donatie zien en daarom fiscaal aftrekken.

Daar u de contributie fiscaal af kunt trekken zou het bestuur kunnen overwegen de contributie met uw fiscaal voordeel te verhogen

Gerard Wesselink, Secretaris.

Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vervoelvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Naaister met onder andere gehaakte kraagjes en manchetten in het museum in Ierschuur. (eigen foto)

Daar kocht je feitels

De meeste mensen weten wat nylon, dralon en polyester is, maar wat bedoelden onze (over)grootouders met pilo, duffel en cassinette?

Tekst: M. van der Haar

Textielzaak

De weefsels pilo, duffel en cassinette waren te koop in het negentiende-eeuwse Bronkhorst. In 1850 was in dat stadje de manufacturen- of textielzaak van Nathan Mansfeld. Deze weduwnaar was van joodse afkomst en woonde met zijn tienjarige zoon Nata in Bronkhorst. Joden vestigden zich vooral in steden zoals Amsterdam, maar ze trokken ook naar het platteland, met name naar de Gelderse Achterhoek. De beroepen die ze uitoefenden waren: slager, bakker, koopman, manufacturier of textielhandelaar en marskramer. Die laatste ging langs de deur met een mars of mand waarin kleine koopwaar zoals garen, band, zeep en potlood of kachelglans. In de achttiende eeuw waren er allerlei beperkingen voor joden. Later in de Franse tijd werden vanaf 1796 verschillende voor hen ongunstige bepalingen ingetrokken. Toen kwamen ongeveer tien joodse families naar Steenderen en omgeving. Ze waren afkomstig uit Duitsland en Polen. Rond 1820 woonden er in Bronkhorst 17 joodse mensen.

H. Kooger schrijft in zijn boek 'Joods leven

in Bronkhorst, Steenderen, Brummen' dat in Bronkhorst een kleine synagoge was, maar die verdween in het midden van de negentiende eeuw. Vanaf die tijd gingen de joden uit Steenderen en Bronkhorst naar de sjoel in Brummen. Nog later, in 1917, sloten ze zich aan bij de joodse gemeente van Zutphen, want er waren te weinig leden om zelfstandig te blijven.

Vanaf 1859 is in Bronkhorst een kleine begraafplaats aan het Maneveld en die is er nog. De eerste van de joodse gemeenschap die daar ter aarde is besteld, is Nathan Mansfeld. Hij was geboren in Warschau en trouwde tweemaal. Zijn tweede vrouw, Hanna Hijmans, was afkomstig uit Bredevoort. Ze kregen drie kinderen: Izaak, die stierf als baby, Jacob en Rachel. Toen haar man was gestorven, kon zijn weduwe de winkel niet voortzetten. Hanna liet op 12 mei 1859 een boedelbeschrijving maken door de Steenderense notaris G.J. van Tricht. Kleermaker H. Cornelissen uit Zutphen vestigde zich in datzelfde jaar in Bronkhorst en nam de winkelinventaris over. Hanna, Nata, Jacob en Rachel vertrokken naar Brummen, waar Hanna hertrouwde.

Weefsels

Door de boedelbeschrijving weten we wat er te koop was in de winkel van Nathan Mansfeld. Behalve voor beverbont, garen, band en knopen kon je er terecht voor mutsen, kousen, omslagdoeken, beddenveren, bonte- en rouwzakdoeken, schorten, sjaaltjes, tafellakens en feitels of slabbetjes. De meeste keus hadden de inwoners van Bronk-

horst als ze een lap stof wilden kopen. Die stoffen waren gemaakt van wol, katoen, linnen en zijde of combinaties daarvan. Wilde de klant pilo dan kocht hij een weefsel dat voor de helft uit linnen en voor de helft uit katoen bestond.

Het weefpatroon van pilo is een keperbinding; dat wil zeggen dat de inslag een of meer draden verspringt. Zo ontstond een sterk weefsel dat geschikt was voor werkkleding. Bombazijn leek op pilo en het was eveneens niet snel versleten. Aan de achterzijde was het geruwd en daardoor geschikt voor ondergoed van mensen die buiten moesten werken zoals bouwvakkers, spoorwegarbeiders en boeren.

Dit pluizige weefsel kon lucht vasthouden. Dat betekende betere isolatie waardoor het warmer was. Katoen gecombineerd met wol leverde cassinette of orléans op. Dit weefsel was ontwikkeld in 1846 in Orléans in Frankrijk. Mansfeld verkocht daarmee het nieuwste op dit gebied. Met de katoenen kettingdraad en de kamgaren inslag was orléans geschikt voor kleding die soepel moest vallen zoals die voor vrouwen. Verder was er in Bronkhorst paramat te koop, afkomstig uit Australië en ook hier was de kettingdraad van katoen en de inslag van wol. Mansfeld had verder canefas in voorraad, een grof hennepweefsel.

Was linnen gewenst dan moest de klant Schots kamerdoek kopen. Tafellakens en servetten waren eveneens van linnen of halflinnen. Ze hadden meestal een eenvoudig blokpatroon. Waren die patronen ingewikkeld en glanzend; dan was er sprake van damast. Dat weefsel was in de veertiende eeuw ontwikkeld in de Syrische hoofdstad Damascus.

In de winkel in Bronkhorst waren bovendien weefsels van zijde te vinden zoals gaas, zijde 'met lustre' of weerschijn en velours chiffon of fluweel dat van zijde is gemaakt.

Katoen

Katoen was het beste vertegenwoordigd in de Bronkhorster winkel. Zo was er beschikbaar:

- manchester, katoen- of koordfluweel voor werkkleding. Behalve stevig moest die ook warm zijn. Te denken valt aan kleding voor soldaten en postbodes.
- molton: een dik aan weerszijden geruwd katoenen weefsel. Een moltondeken kwam op het bed tussen het matras of strozak en het onderlaken. Er was in die tijd geen centrale verwarming!
- duffel: een zwaar en geruwd weefsel voor winterkleding. De fabricage lijkt op die van molton. De binnenkant was ruiger dan de buitenkant, die korter was geschoren. Ook een jack of jas van deze stof heette duffel.
- neteldoek was een zeer los weefsel en het werd ook wel mousseline genoemd en die was gemaakt van wol of zijde. De 'uitvindings' ervan moeten in Mosul in Irak worden gezocht.

- tule was ontwikkeld in de Franse stad Tulle. Het stond bekend als bobinetweefsel. De bobinet- of inslagdraden werden om de kettingdraden geslingerd. Na het samenvoegen werden die draden ontspannen en ontstonden fijne zes-hoekige openingen. Tule was nodig voor sluiers en vitrage.

- diemit was een stof in keperbinding waarin een patroon is geweven.

Het is duidelijk dat de klanten in de Bronkhorster winkel keus genoeg hadden.

Wol of kamgaren

Van de wollen stoffen kon de Bronkhorster manufacturenzaak leveren: merino, lama, flanel en laken.

- merino is de naam van een schapenras en van hun wol. Het is de beste wol: fijn van vezel, kort, sterk gekroesd maar met weinig glans. De wol is geschikt voor de fijnste kwaliteit kamgaren;
- lama is wol van het gelijknamige dier uit de Andes in Zuid-Amerika;
- flanel (van het Engelse flannel) was een lichte wollen stof in plat- of keperbinding. Als het aan weerszijden door ruwing donsachtig was gemaakt, was het geschikt voor hemden, pyama's en winterlakens;
- laken was een effen, dichte wollen stof met een viltachtig uiterlijk. Dat vilten uiterlijk kreeg het laken door het 'vullen'. Door die bewerking kromp het weefsel nogal, maar het kreeg wel de vereiste dichtheid. Daarna werd het geruwd, geschoren en aan stoom blootgesteld waardoor het zijn glans kreeg.

De klanten uit Bronkhorst en omgeving hadden echt wel wat te kiezen in de winkel van Nathan Mansfeld.

De gegevens zijn afkomstig uit het archief van notaris Van Tricht, akte nummer 2151. Dat archiefstuk is te vinden in het Gelders Archief in Arnhem. ■

Joodse begraafplaats in Bronkhorst. De eerste overledene die er in 1859 ter aarde was besteld, was textielhandelaar Nathan Mansfeld. (foto J. van der Haar)

Het vervallen huis
'Reuversweerd' anno 2005
(foto: Willem Reusink)

Hendrik-Jan Wassink over Oud-Cortenoever (29 nov 2008)

Ten behoeve van een Brummense commissie die de oude wegen van Brummen en de daarmee samenhangende verhalen boven water wil brengen, steek ik mijn licht op bij Hendrik-Jan Wassink (83), die diep in Cortenoever woont.

Tekst: Piet Willemsens

Hij vindt het een 'ongeluk' dat er bij de Ruilverkaveling van 1955 veel oude wegen van de kaart zijn geveegd. Voordien was er al een aantal in onbruik geraakt, zoals de kerkepaden en karrensporen. Op oude stafkaarten zijn ze nog te vinden. Mijn gesprekspartner noemt enkele wegen van vroeger, waaronder de Paapenweerdweg, later Piepenbeltweg geheten. Vanaf 'Reuversweerd', een uit 1815 stammend kasteel-landgoed, tot (nu) Cortenoeverseweg. "Die Paapenweerdweg was een eigen weg van meneer Colenbrander (later baron Van Sytzama). Elk jaar kwam er voor meneer een schip grind om die weg begaanbaar te houden. Andere mensen mochten er best gebruik van maken, maar meneer had het recht om de weg drie dagen per jaar af te sluiten! Meestal in het voorjaar, na de Pasen. De boom zat dan dicht. Op slot."

De naam Cortenoever wordt verklaard door de 'kortste oever' van de IJssel, dus de binnenbocht. Vroeger bekend om de grote kleiboerderijen, waaronder vooral die van 'Reuversweerd', dat tevens een landgoed inhield. Ook opvallend is een oud klooster, 'Laag Helbergen', nu nog een kasteelachtig huis.

Aan de Holthuiserweg staat een boerderij met de vreemde naam 'Halfvasten'. Vroeger een herberg met een veer.

Het oostelijk deel van Cortenoever is al jarenlang natuurgebied. Befaamd om zijn gevleugelde overwinteraars. Kolgans, nijlgans en grauwe gans doen de naam van het gebied eer aan.

De landbouw is er voor de natuur geweken. De dynamiek van de rivier zorgde voor een bijzonder landschap met hoge zandruggen en diepe geulen. De groene binnenbocht van de rivier biedt ruimte aan zeldzame plantjes als aardaker en spiegelklokje. Kortom, een gebied met grote waarde voor flora en fauna, waar Staatsbosbeheer over waakt.

De Cortenoeverseweg – de enige goede weg in dit gebied – was vroeger verhard met sintels en brick. In het najaar ging de gemeente de kuilen opvullen. De boeren met hun bietenwagens konden dan mooi het puin e.d. platrijden.

Hendrik-Jan woont altijd nog op de boerderij waarop hij is geboren. Vlak bij de IJssel, op het 'Heyendaal'. De laatste twee kilometers erheen moest je gewoon door het weiland lopen. Ook de postbode deed dit dagelijks! "Om vroeger op

„Halfvasten“ bij Brummen.

Utg. G. C. van Dierender, Boekhandel, Brummen

(ansichtkaart ca 1910 uit collectie Willem Reusink)

Cortenoever is tegenwoordig een mooi natuurgebied
(foto: Piet Willemsens)

'Heyendaal' te komen moest je zeven hekken open doen tot het 'Gansenei'. De laatste boerderij aan deze ook nu nog doodlopende weg was vroeger 'Post Zutphen'. Als de varkenshandelaar bij ons kwam, had hij een speciale hulp bij zich voor de hekken."

Hoe Cortenoever er vroeger uitzag, zeg maar voor de oorlog en voor de Ruilverkaveling (ca. 1955)? Voorop gesteld dat ik het nog altijd een reuze gezellig gebied vind – men kent elkaar en zegt elkaar goedendag. Een grote verandering van Cortenoever is ook gekomen door de aanleg van de snelweg Brummen-Zutphen (1972). Vroeger was het landschappelijk gezien erg mooi, het gebied was groen van de vele grote bongerds met allemaal hoogstambomen. Er stonden om alle boerderijen ook veel populieren en lindebomen. Nu is het een kaal vlak gebied geworden.

"Het gebied kende vroeger ongeveer negen grote boerderijen, de meeste heel oud. Prachtige gebouwen, op het eind van de oorlog door de Engelsen in brand gestoken, ter wille van de IJssel-oversteek. Dank u, bevrijders! Het waren allemaal boeren met paarden, nodig om de vele hectares grond te bewerken. De bodem kende een gemengd gebruik, dus zowel bouw- als weiland. Veel afwisselender dan tegenwoordig. Na de oorlog nam de melkerij een grote omvang en ging men veel bouwland inzaaien. Het rooien van de bongerds werd gestimuleerd met een premie van driehonderd gulden de bunder. Tja, dan wil het gebied wel kaal worden! Overigens hadden die boeren in de jaren dertig slechte tijden doorgemaakt. Bij de Boerenleenbank konden ze niet terecht voor geld. Daarom gingen ze naar de eigenaar van de 'Reuversweerd', de heer (Frederik Christiaan) Colenbrander. Dan vroeg meneer Colenbrander: Mag ik op jouw grond jagen?!"

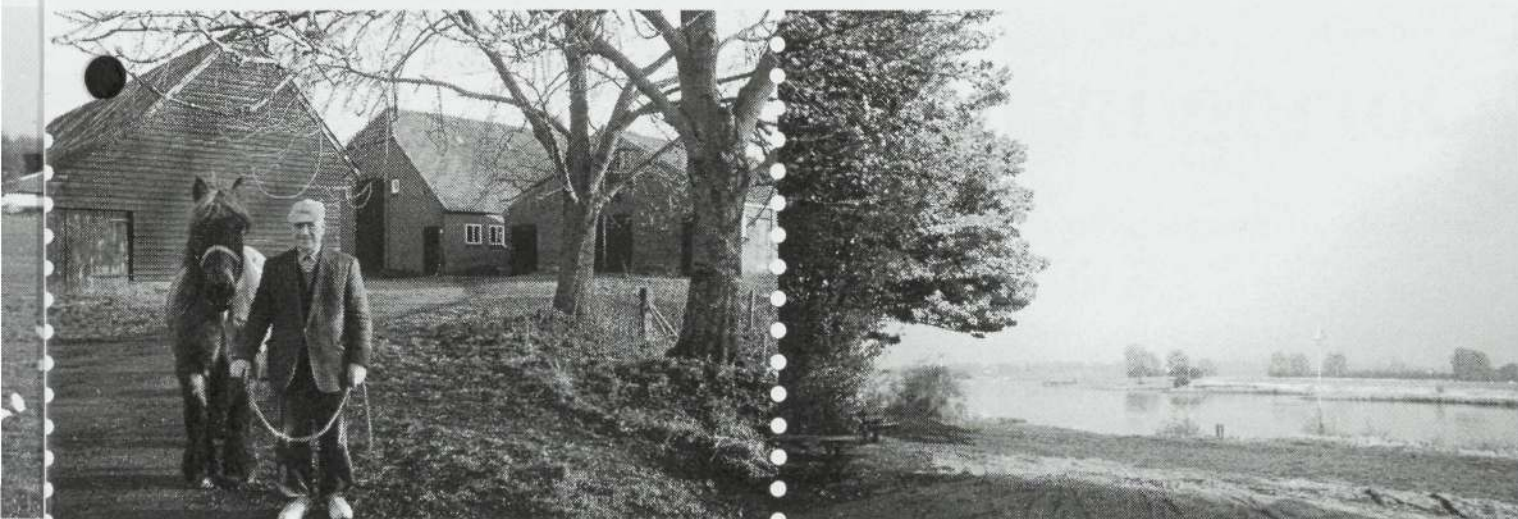
"In Cortenoever hadden vroeger alleen enkele geletterde boeren een auto: de Bekers, de Breukinks, de Schoonmans. De meeste bewoners deden het met de fiets of met het rijtuigje. In mijn jeugd, als het water erg hoog was, konden we mooi niet naar school! Het gebeurde ook wel dat mijn vader ons met paard en wagen door het water plonzend naar het dorp bracht. Er moesten immers voldoende achtponds roggebroden in huis zijn, meel voor pannenkoeken enz.

Een heel enkele keer was de IJssel zó hoog, dat er van ernstige watersnood gesproken kon worden. Dat was in 1925. Ook de mensen in de Elzenbos moesten toen evacueren, of in het hooi slapen, haha. Nabij de 'Reuversweerd' is toen een gat in de dijk geslagen. De dijk deugde toen ook niet. Die dreef gewoon voor de golven uit. Ook in 1929 is er hoog water geweest, minder erg. Je had ook zomerdijken, waarop paden en wegen lagen. De winterdijk werd niet bereden, daar waren ze zuinig op".

"In die tijd – de jaren dertig – was ons bedrijf 27 ha groot, later 35 ha, van de 'Reuversweerd' gepacht. We molken toen zo'n twintig koeien. Met de hand hoor! De bussen moesten we ieder dag een heel eind verder, bij Brouwer, brengen. Daar kwam de melkrijder ze ophalen voor vervoer naar de boterfabriek in Steenderen, via het Bronkhorsterveer.

Wij waren met drie kinderen thuis. We hadden al gauw een fietsje. Bij droog weer konden we daarmee naar school. Hoewel we voor een deel door het weiland moesten. Ook de veearts legde dezelfde weg af. Het ergste met die wegen was, als het drie weken had gevoren. Dan lieten we alle vervoermiddelen thuis en ging op de klompen lopen, tot bij Beker. Ook de postbode kwam elke dag, per fiets of lopend, met de tas op de rug."

Hendrik-Jan Wassink, verteller en paardenliefhebber
(foto: Piet Willemsens)

(fragment van een foto / Willem Reusink 2008)

Toen de melktank op de boerderijen kwam – in de jaren zeventig van de vorige eeuw – stopte Hendrik-Jan met zijn melkkoeien, maar zijn echte liefde – de paarden – bleef intact. De befaamde illustrator Rien Poortvliet heeft het voor eeuwig vastgelegd in het boek 'Te hooi en te gras'.

Op een oude stafkaart staan in de bocht van Cortenoever twee voetveren aangeduid. Helemaal door iedereen vergeten, maar Hendrik-Jan weet zelfs nog dat het er drie waren.

"Het 'Gansenei' lag het meest zuidelijk. Tachtig jaar geleden werd dat veer beheerd door de boer zelf: een Wijnman. Zo'n veer bestond uit een roeiboot van ongeveer vijf meter lengte, waar zes mensen en een paar fietsen in konden. Per persoon een dubbeltje; met de fiets vijftien cent. Die voetveren hebben nog tot in de oorlog stand gehouden. Het meest noordelijke veer heette de 'Groene Jager' (naar het café aan de overkant).

Meneer Van Sytzama verleende recht van overpad om bij dat veer te komen. Trouwens, ook bij Brouwer en Beker was dat het geval. De pontmensen kwamen alleen uit Cortenoever, boeren, personeelsleden van de 'Reuversweerd', huisvrouwen. Zij gingen bijvoorbeeld naar de paardenmarkt van Hengelo, de Baakse kermis, naar de veemarkt van Zutphen.

In de oorlog is erop die veertjes veel gesmokkeld, zowel voedingswaren als mensen. Er is toen goed werk gedaan met al die clandestiene overzettingen. Het middelste veer was van Brekveld.

Zo'n voetveer had natuurlijk maar weinig klandizie, misschien gemiddeld drie keer per dag varen (heen en terug). Soms enkele dagen helemaal geen klant. De boten lagen alle aan de Bronckhorster kant. Iemand die bij de 'Groene Jager' over wilde, meldde zich gewoon in het

café. Het gebeurde ook wel dat de veerman het te laat vond om mee te gaan, maar de boot wel even wilde uitlenen, mits die de andere dag vroeg werd teruggebracht. Keurig de roeispanten in de boot terugleggen. Aan deze kant van het voetveer was een grote bel, waarmee je jezelf kon aankondigen. Soms lukte het door te zwaaien al.

Op een marktdag hadden de veren het drukker. Vaak tot 's avonds laat. Het drukst was het bij een kermis aan de overkant. Hengelo had een grote attractie vanwege een stuk muziek dat 's morgens al om 10 uur begon. Net van de koeien af, de klompen aan, daar op straat gaan dansen! Met gewone meisjes van het platteland, die wel naar een goeie boer uitkeken. Er zal wel eens een 'noodlanding' hebben plaatsgevonden, maar vergeleken met tegenwoordig ging het er keurig aan toe, hoor.

Naast die drie voetveren had je ook toen ook nog het Bronckhorsterveer, dat zwaardere ladingen aankon. Bij de komst van de verharde wegen verloren de voetveren hun functie en verdwenen ze geleidelijk aan."

Hendrik-Jan Wassink is nu 83. Hij hoopt het in Cortenoever nog lang uit te houden. Zijn vader haalde de 93. Vroeger was dit gebied mooier, maar Hendrik-Jan prefereert toch de gemakken van deze tijd. Iedereen heeft waterleiding en telefoon. Iedereen blij. Het gebied is er zeer mee opgeknapt.

Hij kookt zelf nog zijn kostje. Vrouwen zijn wel dicht langs gekomen, maar Hendrik-Jan sloeg uiteindelijk niet toe. Eén keer was het bijna raak, maar de jongedame was bang voor het water, waarmee Hendrik-Jan was omgeven.

Altijd ook dat water in Cortenoever! ■

Overname uit "De Marke"

Priesmien 6:

Oorlog in Bronkhorst

Een jonge oorlogsverslaggever doet zijn verhaal. De Engelse luchtmacht (Spitfire?) haalt een V1 naar beneden boven Bronkhorst. De krater in de Bakerwaard was indrukwekkend. Fijn dat die vliegende bom niet op Londen valt. Hier volgt de derde en laatste handgeschreven brief van broer Harm Wijers, 9 jaar oud. Later een gepromoveerd doctor in de wiskunde en natuurwetenschappen en een erkend wapendeskundige.

Tekst: Juus Wijers

Bronkhorst, zondag 25 maart 1945 Harm
ook van juus Beste moeder en vader Wijers
wel gefeliciteerd met je verjaardag.
ik en juus zijn nog niet op school.
mijn hand is al weer beter.
toen ik jaarlijks was kreeg ik van opoe een gulden.
ik was een keek bij willem op het land gewest
en een niep mijn fles met water halen
en ik heb een kwartje.
du mijn nog elf biggies geboren.
ik had je bijna vergeet met je verjaardag want
ik dacht dat het nog februari was.
van morgen is er een vrageschoten door een
tome. 2 kruitstaven er bij ons kapot.
nu is de brief uit Harm vandaag
de groeten juus en Harm vandaag

Fluitende rietjes

Mei 1945. Gouden Leeuw Bronkhorst.

In die, bij de verbouwing van 1964, opgeofferde portiek, gelegen voor het winkeltje van Elbarta Breukink-Wijers en naast de gelagkamer, demonteerden grotere jongens een enorm grote "scherpe pieper". Veel later kwam de Aviko, maar die verwerkt andere piepers. Het kaliber (kogeldiameter) was denk ik ongeveer 5 cm. De inhoud van de geelkoperen glimmende huls bestond uit een passend pakket van kruitstaven. Die bruingrijze pijpjes waren wel 25 cm lang en ongeveer 5 mm dik. Zo'n staafje werd op de grond gelegd en aan een uiteinde aangestoken. Een voet ging erop om de kruitstaaf even goed, fel sissend, te laten doorbranden. Dan ging het

voetje los en als fanatiek fluitende raketjes vlogen die rokende vlamme "rietjes" dan over het Gijsbertplein tot ver voorbij de kapel en dat tot groot enthousiasme van de avonturiers.

Gevaarlijk? Ja oorlog is gevaarlijk. Vooral dat demonteren is natuurlijk levensgevaarlijk. Ik stond erbij, ik keek er naar en ook dat had ik weer overleefd.

Het zou zeker niet de laatste enerverende ervaring zijn in Bronkhorst.

Strijdgewoel

Na die spannende nacht in de schuilkelder langs de straat. De ochtend werd aangekondigd door het kraaien van hanen en gakkende ganzen. Het kanongebulder was opgehouden, maar er

waren nog wel schermutselingen. Over de IJssel heen werd van beide oevers hevig gevraagd met lichtere wapens.

Harm was op een gegeven moment (tegen de regels in) naar buiten geglipt en ik werd in zijn kielzog meegezogen. Tussen de Gouden Leeuw en de kapel en op het plein bij de dorpspomp stonden legerwagens, tanks en jeeps en de nodige druk doende gespannen Canadezen. We stonden er midden tussenin en niemand besteedde aandacht aan ons. Twee onverschrokken jongens van 9 en 6 jaar.

Een soldaat kwam hinkend teruglopen uit de richting van het veer. Niemand verstond de Canadees, maar hij wees op een kogelgat in zijn broekspijp. Zijn gezicht was vertrokken van de pijn. Even later kwam een andere bevrijder teruglopen. Hij zag heel bleek en deze krijger was er veel erger aan toe. Ook nu geen bloed maar een kogelgat achter in zijn battledressjasje, juist in het midden van zijn rug. Dat zou hij niet overleven en aan onze kindervoeten zonk hij ineens. We werden verzocht (bevolen) naar binnen te gaan. Vanachter het keukenraam zien we even later een gevechtswagen terugkomen, rijdend in de richting van het al bevrijde Steenderen met daar bovenop uitgestrekt het roerloze lichaam van de gesneuvelde Canadees en ik herkende hem van het ruggeschot. Wat er dan door een kindergeest gaat is niet mis. Voor het eerst werd ik geconfronteerd met de dood en ik weet nu nog dat deze gebeurtenis grote indruk op mij maakte.

"Thanks a lot boys" is beslist te weinig. Ik vergeet ze niet. Want zoals ik las in Rha en vrij vertaalde:

*"Sterven voor vrijheid, je komt op het bord
Zodat je maar nooit vergeten wordt."*

De rust keert weer, maar overal zien we rookpluimen van brandende boerderijen. Het bericht wordt gebracht dat ook het Hammink in de Bakerwaard staat af te branden en dat het het leven heeft gekost van o.a. twee Canadese militairen. Hun insignes worden tussen as en kool teruggevonden. Mijn vader zal het voorval dramatisch verromantiseren in zijn streekroman 'de Veenhorst'. Zie ook "Verzet op de hoeve" bladzijde 223.

Lange lieste (5 mei 1945)

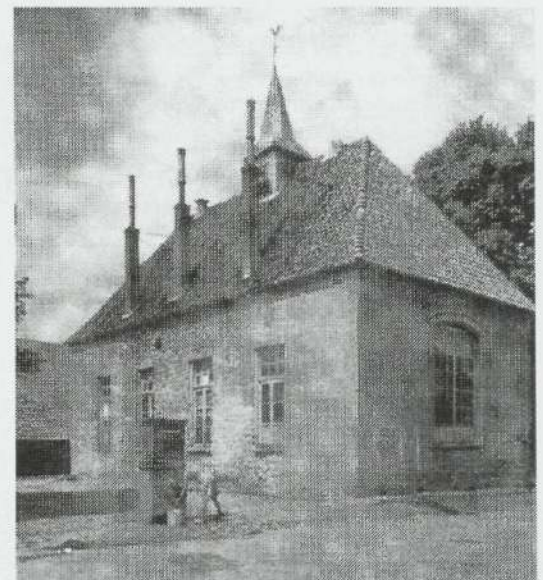
En dan, als ik buiten op het erf voor de deeldeur sta, ik weet dat nog precies, komt ome Hendrik naar buiten. Hij kijkt me doordringend aan en zegt: "Zo dat is het einde van "de lange lieste". Dat mocht hij me nog wel even uitleggen en toen begreep ik, dat voor ons snel een einde zou komen aan een groot avontuur dat bijna vier maanden had geduurd. Nog beleef ik het gevoel van teleurstelling dat over me kwam. (Besepte ik

dan niet hoeveel geluk ik gehad had, om alles te overleven?) Toen niet, maar later wel.

Er werd gedanst en gefeest op het Gijsbertplein en we verdrongen elkaar om naar die vrolijke en blije soldaten, burgerjongens en -meisjes (o.a. Verdi Breukink) te kijken.

Bronkhorst Bevrijding mei 1945

Voor dat linkse raam van de kapel/school verdrongen wij ons om de meisjes met de Canadese soldaten te zien dansen.

Zo zag ik Verdi Breukink daar de bevrijding vieren. Op mijn tenen staande kon ik maar net naar binnen kijken.

De ramen zijn nu zo hoog dat ik er een trap bij zou moeten nemen.

Hereniging

Loop maar eens naar het veer, want je vader en moeder zijn in aantocht. Misschien was dat weerzien na al die tijd wel het meest enerverende moment voor mij.

Daar kwamen ze aan, lopend vanaf de veerpont, naast hun brakkige, maar zo goed mogelijk verzorgde fietsen. Mager en zwak. Uitgeput van de rit en de zojuist genomen helling. Maar blij om me weer heel en gezond terug te zien. Ik was daar in Bronkhorst in korte tijd helemaal 'verBreukinkt' en met mijn gevoelens wist ik totaal geen raad. Het gezin Wijers was weer verenigd zoals het hoorde. Dankbaar voor de goede zorgen in die benarde tijd namen Harm en ik afscheid. Door de oorlog miste ik mijn eerste schooljaar, en deed de lagere school dus in 5 jaar. Voorwaardelijk overgaan werd een vaste gewoonte, waar ik vijf jaar niet vanaf week. Ik was amper twaalf jaar toen ik aan de Mulo begon. Mijn vader had zich door de hongerevende heengeschreven en heeft nog wel wat ervaringen (zoals vermeld) van zijn zeuntje in zijn streekromans verwerkt.

Het werden prachtig geschreven romans die gebaseerd zijn op dorpse verhalen en gebeurtenissen in en rond Logement de Zwaan in Steenderen en Boerenhoeve de Gouden Leeuw in Bronkhorst.

Mijn verblijf in Bronkhorst had zo'n indruk op mij achtergelaten dat ik nog wel vijf jaar lang regelmatig droomde dat ik in Bronkhorst was. Dat waren zeer intens beleefde dromen. Zeker in het begin was dat heftig, temeer daar elke keer, bij het wakker worden, bleek dat ik niet meer in Bronkhorst was. Mijn oorsprong ligt daar. Ik voelde me er thuis.

Harm en Juus Wijers in hun, door moeder gemaakte kleding en blakend van gezondheid, mede dankzij onze familie in Bronkhorst. Deze foto werd in 1946 opgestuurd aan de familie Breukink in de "Gouden Leeuw".

Kon ik maar meereizen met die foto!!, dacht ik toen.

Het betref de viering van de Bevrijdingsdag 5 mei 1946. Zie de oranjelintjes.

Al weer een jaar na die boeiende Bronkhorst periode.

Harm Wijers 10 jaar, Juus Wijers bijna 8 jaar.

Dat complex van hotel, cafébiljart, boerenbedrijf en feest/sportzaal genaamd "de Zwaan" in Steenderen is al geruime tijd omgebouwd in Super de Boer van Aalderink. Maar een Zwaan hangt nog steeds goed onderhouden aan de voorgevel. Waarom het complex in 1788 door Harmen Addink "De Zwaan" werd genoemd? Het staat romantisch beschreven in de roman: "Een poëet achter de kribben" door Herman J. Wijers, nog nooit gepubliceerd.

Leden van onze Historische Vereniging die nog niets lazen van Herman J. Wijers geef ik de raad: kopen of lenen, maar zeker lezen.

Vraag ons bestuurslid Willy Pasman.

Hoog tijd om in Priesmien 7 eens te gaan schrijven over Herman J. Wijers, die Steenderense jongen uit "Logement de Zwaan".

Hoe hij slaagde als zakenman in Utrecht en Biltoven en over zijn gewaagde avonturen. ■

Over de bouwgeschiedenis van de H. Willibrord te Steenderen

Wanneer het kerspel Steenderen is opgericht en de eerste kerk tot stand kwam, is zeer onduidelijk.

De gelovigen zullen zeker eerst tot het kerspel of de parochie van Wichmond hebben behoord.

Tekst: Wim Jansen

De Steenderense kerk wordt voor het eerst in 1217 genoemd. De toenmalige bisschop van Utrecht droeg het patronaatsrecht van de kerk over aan het klooster Bethlehem bij Doetinchem. Dat betekende dat het klooster de pastoor van Steenderen kon benoemen. Van te voren had heer Hendrik van Smithuizen dit patronaatsrecht. De pastoors en

kapelaans tot aan de hervorming waren altijd kanunniken van het Klooster Bethlehem. De kerk bezat toen overigens al wel vier vicarieën. De oude hervormde Remigius is een laatgotische pseudo-basiliek met driehoekig schip en westelijke toren. Het koor dateert uit 1440. In 1782 brandde de kerk tengevolge van een blikseminslag af en in 1783 werden de stenen gewelven gesloopt. Het schip en de zijbeuken werden tevens onder één kap gebracht. De gemetselde gewelven werden vervangen door houten plafonds en de toren kreeg een lagere spits dan voorheen. De houten vensters dateren van 1836. De torenklok is gegoten in 1635 door Henrick ter Horst.

Sinds 1717 vielen onder de statie Baak ook Steenderen, Bronkhorst, Vierakker en Wichmond. Voor het vervullen van de zondagsplicht moesten de katholieken dus naar Baak of naar de bijkerk van Olburgen, het Hoefken bij Drempt. Steenderen begon dan ook te denken aan een eigen kerk, evenals Wichmond.

In 1860 vormde zich een commissie. Doel was het oprichten van een r.k. kerk in Steenderen. De commissieleden waren: Hermanus Jansen, landbouwer en kleermaker wonende aan de Kerhofweg. Willibrord Masselink, ongehuwd wonende aan het plein in het dorp evenals Jacob Franken, ongehuwd, grof- en hoefsmid. Peter Kniest, landbouwer en vader van 5 kinderen wonende op 'Het Kwaderwijk' op ca. 10 minuten lopen van het dorp (Toldijkseweg16) Eerst wilde men het stuk grond kopen genaamd 'Nagelvoort' tegenover de toenmalige pastorie aan de Wehmestraat, maar dit stuk was niet zo gunstig gelegen.

Op 24 december 1860 werd publiekelijk in veiling gebracht, het herenhuis 'Buitenlust' gelegen aan de Dr.A.Ariënsstraat voor de oude pastorie. De leden van de commissie kochten dit huis en wilde achter dit huis een noodkerk bouwen, waar nu de oude pastorie staat.

De aartsbisschop vond het beter de fase van noodkerk over te slaan en direct maar een nieuwe kerk te bouwen.

Men richtte zich tot het gemeentebestuur, die op 27 mei 1861 toestemming gaf daar een kerk te bouwen op voorwaarde dat er geen klokgeluid mocht plaats vinden tijdens godsdienstoefeningen in de hervormde kerk.

Maar ook de regering moest toestemming ver-

lenen. Er werd een plan opgesteld dat op 1 juli 1861 werd ingediend. Wie de ontwerper was, is niet overgeleverd omdat die tekeningen niet meer aanwezig zijn. Het oordeel van hoofdingenieur Ortt is niet ongunstig. In zijn advies staat te lezen "dat het plan, in zeer eenvoudige stijl ontworpen, zeer goed uitvoerbaar is. In vroegere tijd werden zelfs vele kerken ten platten lande, ook in de Graafschap, van nagenoeg denzelfden bouwtrant opgericht". De aartsbisshop keurde het plan af. Hij schrijft daar over aan de pastoor te Baak: "Ik heb voor regel aangenomen om geen kerken goed te keuren die volgens den oude bouwtrant zijn ingerigt. Weshalve, indien de ingezetenen van Steenderen zich in staat gevoelen om een kerk te bouwen, dan behooren zij een goeden architect te nemen en een kerk op te trekken die geschikt is om later als parochiekerk te dienen. De kerk behoeft geen kostbaar gebouw te zijn, maar een gebouw met de noodige sterkte, ruimte, hoogte een dat een rond plafond bezit". Met kerken 'in ouden stijl' zijn zonder twijfel de toen nog vrij gebruikelijke schuurkerken bedoeld. Vervolgens werd een nieuw plan opgedragen aan H.J. Wennekers, "dien men" zoals de commissie in 1862 schreef, "al eerder had genomen, als niet de maker van het eerste ontwerp door den pastoor van Baak zou zijn aanbevolen".

Over het nieuwe voorgelegde plan had het hoofd van Waterstaat alleen enkele kleine detailopmerkingen. De ministeriële goedkeuring kwam op 29 april 1862 op voorwaarde dat de kerk op de huidig plek gebouwd werd, op enige afstand van de pastorie op het bouwland genaamd 'De Kosterij' achter de brand- en vuilniskolk gelegen. De toegangsweg kwam langs de pastorie, omdat de brandkolk tot tegen het gebouw gelegen was en daar geen toegangsweg gemaakt kon worden.

Op 28 september 1862 werd het werk aanbesteed, naar het heette 'volgens het vergrote plan van Wennekers'. De laagste inschrijver was de firma H.W. Douwes uit Zutphen voor fl. 11.700,-. De hoogste de firma F. de Hetripon te Doesburg voor fl. 18.665,- de onderaannemers van de firma Douwes waren W.J. Reesink loodgieter en B.T.J. Delemijn stukadoor, beiden ook uit Zutphen. Het gebouw werd zeer eenvoudig afgewerkt met een pannendak.

Opvallend is de lage aanneemsom maar de commissie stelde ter beschikking aan de aannemer, 600 mud kalk, waarde fl. 648,50. Ook de stenen, die geleverd werden door Dhr. Van Dam te Bronkhorst voor fl. 4.925,- en de dakpannen. Die kosten en waar de pannen vandaan kwamen is niet bekend.

Aardig is de constatering, dat Van Dam de stenen leverde vanuit de steenoven in Bronkhorst.

*Bestek en Voorwaarden,
waarnaar zal worden aangebesteed, het
bouwen van een Parochie-kerk
met Toren te Steenderen,
volgens het ontwerp van den Architect
H. J. Wennekers te Zutphen.*

ge Artikel 1
voorbewijzende Werkzaamheden.

In het boek 'Twee eeuwen Gelderse bakstenen' van Ben Janssen (Aalten, 2008) wordt vermeld in 1862 dat de exploitant niet bekend was. Helaas staat alleen het bedrag en naam genoemd op de eindafrekening van het kerkgebouw en geen voorletters. Een aardige aanvulling op het boek.

Korte tijd later werd gestart met de bouw en de kerk diende op 1 november 1863 gereed te zijn. De kerk werd opgeleverd op 19 april 1864. Wat hiervan de oorzaak was, is niet geheel duidelijk. De architect en de aannemer hadden onenigheid over het meerwerk waar de aannemer meende recht op te hebben. Hij claimde een bedrag van fl. 1898,36 voor diverse werkzaamheden. De architect was het daar niet mee eens daar bijna alles gewoon in het bestek vermeld stond. In die tijd was veelal de gewoonte een bestek te maken met een lijst van hoeveelheden. Klopte die lijst niet, dan had de aannemer vooraf de plicht bij de aanwijzing voor de aanbesteding dit te melden aan de architect. Dit had de aannemer niet gedaan, dus was die lijst bindend ook al wilde hij het anders doen voorstellen. De architect claimde een boete voor de te late oplevering volgens het bestek artikel 22, een betaling van fl. 20,- per kalenderdag vermeerderd met fl. 3,- voor het toezicht en overige directiekosten. Dit was een aanzienlijk bedrag, 169 dagen a fl. 23,- is fl. 3887,-

Er was door de aannemer een advocaat ingeschakeld, die voorstelde de zaak in de minne te schikken door de boete voor de late oplevering te verrekenen met het meerwerk. De architect stelde voor aan het kerkbestuur hier mede akkoord te gaan. Waarom is nooit duidelijk geworden en vermeld het archief niet. Het was een groot verschil van fl. 1988,64

Vermoedelijk was de voor laatste termijn van fl. 1462,- niet betaald, omdat van deze termijn geen kwitantie aanwezig was. Tel je dit bedrag bij het meerwerk op dan gaat het om een verschil van fl. 500,-

Toch gingen alle partijen hier mee akkoord en zo werd de zaak financieel in den minne geschikt. De totale kosten inclusief architect en inrichting hebben fl. 19.687,- bedragen.

Wennekers was nadien o.a. architect van de kerk van Joppe, Delden, de gesloopte kerken van Doetinchem en Drempt maar ook van Vierakker.

Op 16 augustus 1864 werd de kerk in stilte in gebruik genomen met als voorgangers, Deken H. Huberts van Zutphen, geassisteerd door W. Verweij, pastoor te Baak en A.B. van de Bosch, kapelaan te Baak, die op 22 augustus 1866 tot eerste pastoor zou worden benoemd. Op die datum werd Steenderen een zelfstandige parochie.

Het gebouw werd ingezegend op 19 augustus door de Hoogeerwaarde heer G.M. Jansen, geassisteerd door T.W. Holtslag en B.F. Nasz beiden afkomstig uit de parochie Baak. Pastoor Roelofs uit Brummen hield de feestrede. G.M. Jansen was de zoon van Hermanus Jansen het commissielid. Hij was van 1853 tot en met 1859 secretaris van de aartsbisschop J. Zwijssen geweest en was in die tijd professor in de dogmatiek aan het aartsbisschoppelijk seminarie te Rijssenburg.

Gebouw en interieur

De kerk is een eenbeukige kerk met een smaller, half rond gesloten koor en een slanke toren van vier geledingen met ingesnoerde naaldspits. De kerk verrees in een combinatie van neogotische en neoromaanse vormen. Het inwendige heeft in hoofdzaak het karakter van een neoklassieke zaalkerk, terwijl de kerk is uitgevoerd in een stijl van neoromaanse stuka-doorsgotiek. Het koor kent een totaal ander karakter. Het wordt gedekt door kruisribgewelven. In het schip moet gewezen worden op het romaniserende zuilenportaal dat de entree tot de torenhal vormt. Al met al is de kerk een hybride aandoend gebouw, waarin de neoklassieke ruimtedispositie overheerst maar waar als voorzichtige Spielerei enige romaniserende en gotiserende elementen opduiken.

Het gebouw werd zeer sober afgewerkt. De vloer was een cementdekvloer. De huidige betegeling werd pas in 1880 aangebracht, inclusief de wand betegeling.

De wanden en het gewelf waren niet geschilderd, dit zou pas de eerste keer geschieden ter gelegenheid van het zilveren priesterjubileum van pastoor A. Ariëns in 1907.

De ramen waren voorzien van 'ordinair half groen broeiglas' beglazing volgens het bestek. Dit laatste werd vaker gedaan omdat

er 'gespaard' werd voor gebrandschilderde ramen die meestal te duur waren om die gelijk met het gereedkomen van het gebouw aan te brengen.

In 1887 zijn pas de gebrandschilderde ramen vervaardigd door F. Nicolas aangebracht, inclusief de grisaille beglazing in de zijgevel ramen. Het gebouw was afgewerkt met een pannendak zonder dakbeschot. Een dergelijk dak was niet water- of sneeuwdicht zodat regelmatig schade ontstond aan de gewelven vooral met jachtsneeuwbuien. In 1884 overleed Christina Gerritsen, nicht van Willibrord Masselink. Zij vermaakte aan de parochie een bedrag om het pannendak te vervangen door een leidendakbedekking, inclusief dakbeschot. Dhr C. Boogman, timmerman te Steenderen nam het houtwerk aan en firma J. Loef, leidekkers uit 's Heerenberg, de leibedekking inclusief het loodgieterswerk.

In 1960 is de kerk uitgebreid met een nieuwe sacristie en voorzien van een nieuw priesterkoor. Alles is toen verwijderd, inclusief de glas-in-loodramen in de zijgevels. Er kwamen nieuwe glas-in-loodramen, licht gekleurd en het kerkgebouw werd van binnen totaal wit geschilderd, inclusief de betegelde lambrisering.

De kerk is in 2009 opnieuw geschilderd door plaatselijke vrijwilligers. Complimenten voor de wijze van uitvoering, dit zie je niet vaak met vrijwilligers zo 'vakbekwaam' geschieden.

Tot de inventaris van de kerk behoort een mooie vergulde zilveren kelk uit 1540 in laatgotische vormen. De kelk staat thans als pronkstuk te bezichtigen op de tentoonstelling "De hertog komt" over de reizende hofhouding van de hertogen van Gelre in het Voerman museum te Hattem tot 28 maart 2010. ■

Literatuur

- J. Kalf, *De katholieke kerken in Nederland*, Amsterdam, 1906.
- Dr. H. ten Doesschate, *Iets over de geschiedenis van Steenderen en Bronkhorst*, herdruk, 1919.
- Dr. E.H. ter Kuile, *De Nederlandse monumenten van geschiedenis en Kunst, Deel IV, de provincie Gelderland, Tweede stuk: Het kwartier van Zutphen, 's-Gravenhage*, 1958.
- H. Addink, *Steenderen en Bronkhorst*, Deventer 1989.
- A.J. Looijenga, *De Utrechtse School in de Neogotiek*, Amsterdam, 1991.
- J.A. Chr. De Graaf, W.H. Jansen, J.G.M. Klaassen, Th. J.P. Willems, *Erfenis voor vandaag en morgen*, Aalten, 2009.
- *Archief parochie H. Willibrord, Steenderen*.
- *Archief aartsbisdom Utrecht, Utrecht*.

“Niet veur mien zelf hollen, moar un ander d'r un plezier met doen...”

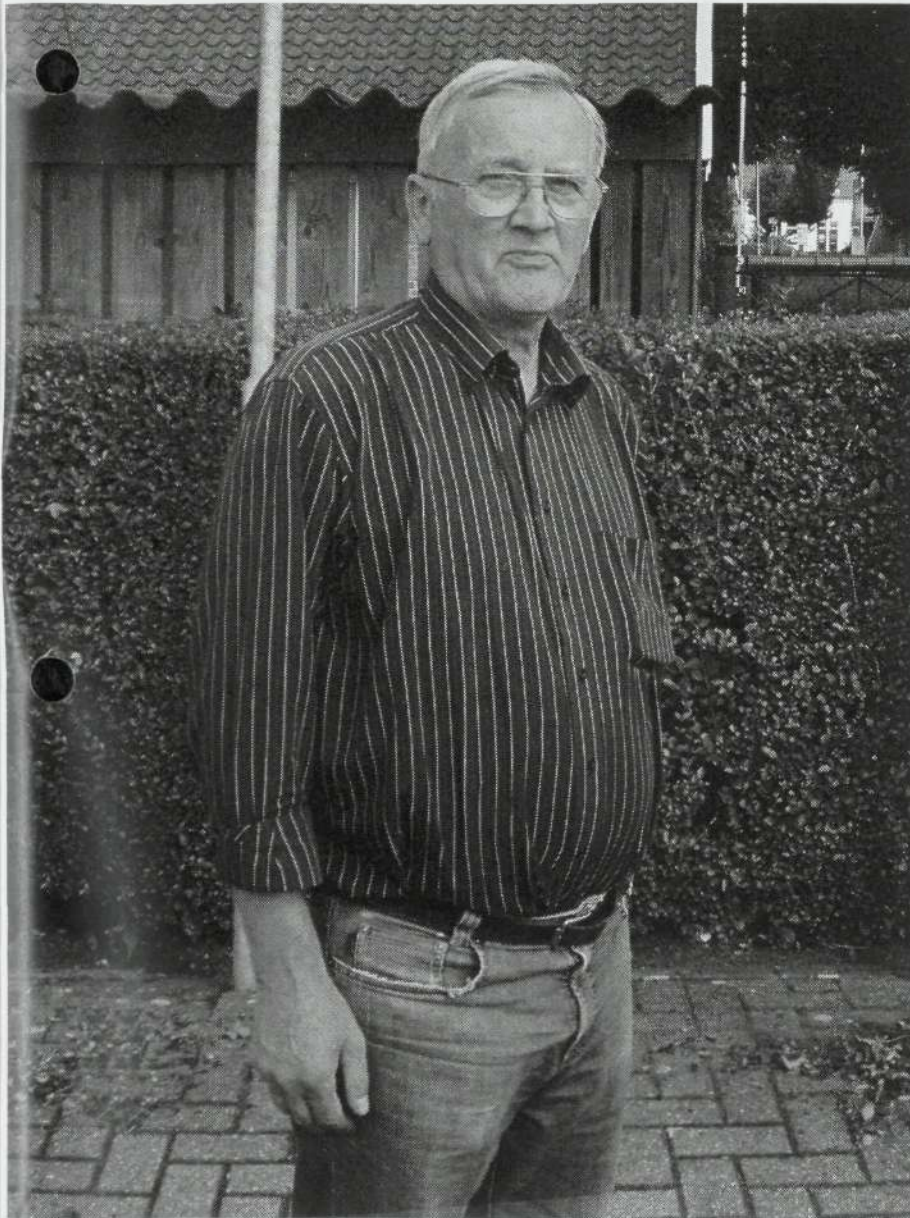
Op één van de redactievergaderingen werd het idee geopperd om in de Zwerfsteen een nieuwe rubriek te starten. We plaatsten een foto van toen en vergelijken dat met de situatie nu. Bij de vraag “Hoe komen we aan historische foto's?”, viel al snel de naam van Albert Aalderink, de dorpskruidenier in ruste.

Tekst: Herman Nieuwenhuis

Een afspraak was snel gemaakt en op een middag in juli werd ik uitgenodigd op een zolderkamertje boven de supermarkt, waar Albert zijn verzameling heeft staan en waar hij regelmatig achter zijn bureau zit om enige ordening in zijn spullen aan te brengen. Natuurlijk mocht de historische vereniging gebruik maken van zijn archief van kaarten en foto's uit Steenderen en omgeving. Maar dit is maar een heel beperkt deel van zijn collectie. Naast heel veel boeken over de geschiedenis van de Achterhoek heeft hij ook vele oude kranten, folders, foto's en films in zijn bezit. Als je in zijn boekenkast kijkt zie je de boeken van schrijvers als Herman van Velzen (Albert heeft er 38 boeken van), Henk Krosenbrink, ten Doeschate en natuurlijk pater Jan Koekkoek. Als je met Albert praat, dan praat je met een bevlogen ondernemende man, die niet alleen verzamelt, maar ook heel graag zijn kennis over de geschiedenis van Steenderen wil delen. Tijdens

'1000 jaar Steenderen' heeft hij bijvoorbeeld een wandelroute samengesteld met behulp van oude foto's. Hiervan is ook weer een video gemaakt en de opbrengst daarvan kwam ten goede aan de plaatselijke muziekvereniging. Betrokkenheid bij de gemeenschap heeft hij dus hoog in het vaandel staan. “Niet veur mien zelf hollen, moar un ander d'r un plezier met doen.” Zo gaat Albert ook regelmatig naar woonzorgcentrum de Bongerd met spullen uit zijn verzameling om daar te vertellen over vroeger. De bewoners herkennen veel van het materiaal en geven ook vaak een aanvulling op het getoonde. Toen Albert en zijn vrouw Ida 50 jaar werden hebben ze in hun zaak een dag georganiseerd waar oude films uit zijn verzameling vertoond werden. Albert verbaasde zich over een vrij jonge bezoeker, die tot twee keer toe dezelfde film bekeek. Het bleek iemand te zijn die zijn eigen opa nog nooit had gezien, maar deze nu voor het eerst op de filmbeelden zag.

Albert Aalderink

Tijdens dat zelfde feest heeft hij een vouwkrant uitgegeven met als titel "Terug naar toen". Hierin zijn ook verschillende oude prenten met onderschrift te zien. En tijdens zijn 25 jarig huwelijksfeest heeft hij een poster met oude boerderij- en huizenamen laten maken. Hieraan heeft hij ruim twee jaar gewerkt. Uiteraard werd daarop ook de naam van de supermarkt vermeld, maar leukere reclame kun je natuurlijk niet in de bus krijgen.

Doordat iedereen zo langzamerhand van de interesse van Albert op de hoogte is, krijgt hij ook veel oude boeken en kaarten aangeboden. Verder ruilt hij spullen met andere verzamelaars. Het moet een hobby blijven en het is niet de bedoeling dat er veel kosten worden gemaakt. "Die maak ik liever aan mijn andere hobby, mijn motor", aldus Albert.

Het boek dat Albert helemaal kan dromen is "Wat veurbie'j geet en wat blif" van Derk van den Döker. De schrijver is opgegroeid aan de

"Wat veurbie'j geet en wat blif"

Voortseweg in Toldijk en het boek speelt zich helemaal in Toldijk en Steenderen af. Albert heeft zich verdiept in de schrijver en ziet veel overeenkomsten met zijn eigen leven. Hij heeft de personen uit het boek, voor zover ze nog leefden, opgezocht en geprobeerd te achterhalen in hoeverre de verhalen klopten. Ook heeft hij zelf een soort vertaling gemaakt van de namen en plaatsen uit het boek, zodat de verhalen nog meer herkenbaar zijn.

Om te achterhalen waar die interesse en dat enthousiasme nu vandaan komt, gaan we even terug in de tijd. Albert woont nog aan de Hoogstraat, waar hij zijn vader helpt bij het rondbrengen van de kruidenierswaren. Op zaterdagavond kwam de halve buurt bij elkaar om boodschappen te doen (de winkelsluitingswet bestond nog niet). Moeder was in de winkel om de "boodschappenboekjes klaar te maken", vader en opa zaten in de keuken en oma zorgde voor de koffie. En dan ging "het spreken an". De jonge Albert zat er met zijn broertje bij en hoorde al die verhalen en dat boeide hem enorm. Verder werd er elke zondagmiddag na het eten door vader een stukje voorgelezen van Herman van Velzen. De interesse in de Achterhoekse cultuur is Albert dus eigenlijk met de paplepel ingegoten.

Op 45-jarige leeftijd is hij begonnen met de stamboom van de familie Aalderink en daardoor is hij ook in contact gekomen met pater Koekoek. En zo groeide en groeide de belangstelling en groeide ook zijn verzameling.

Mocht iemand over een bepaald onderwerp uit de geschiedenis van Steenderen wat meer informatie willen hebben, dan kun je bij Albert Aalderink terecht. Geef hem even de tijd en hij zoekt het uit.

Geschiedenis kun je lezen in boeken, maar het is veel leuker als je er iemand met veel enthousiasme en bevlogenheid over hoort vertellen.

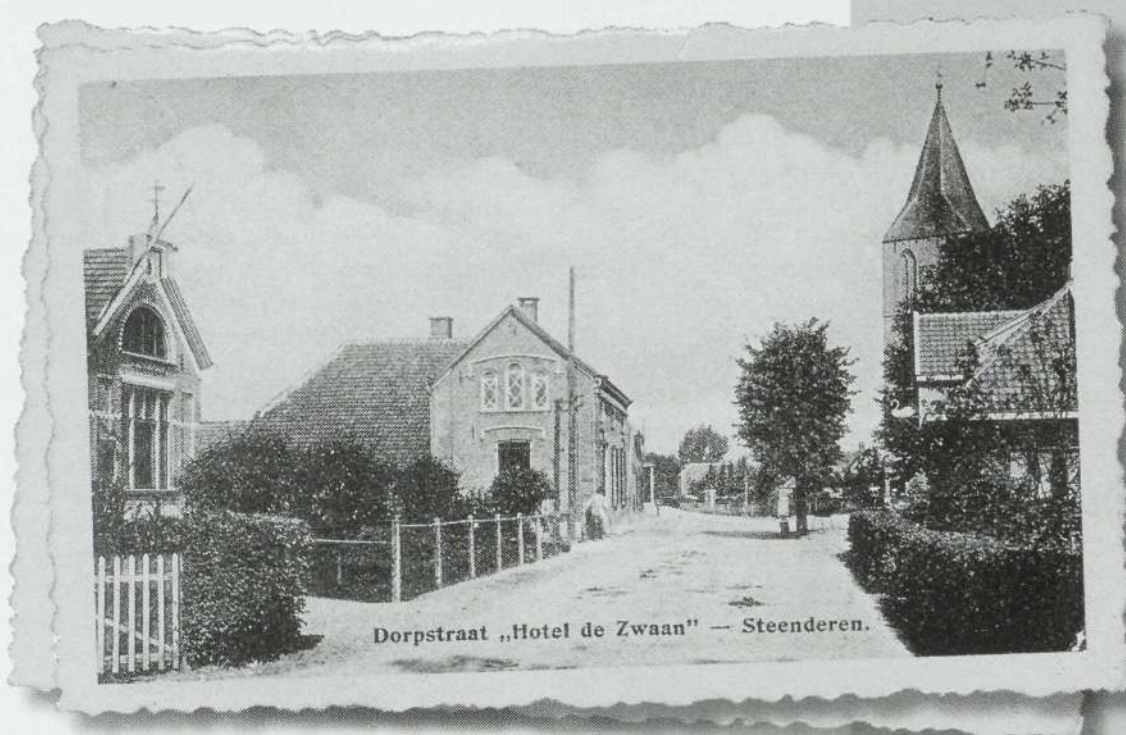
Vanaf nu op de achterpagina van de Zwerfsteen een foto van Steenderen toen en nu. Mede dankzij het archief van Albert Aalderink. ■

Steenderen toen en nu

Straatbeelden van toen gezien vanuit het nu.

Aan de hand van oude foto's die op dezelfde plaats opnieuw genomen zijn, is te zien wat er in de loop der jaren is veranderd.

*De Zwaan in 1923
en De Zwaan
(Super de Boer)
in 2009.*

